

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 13 Sayı: 75 Yıl: 2020 & Volume: 13 Issue: 75 Year: 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

TÜRKİYE'NİN KIRGIZİSTAN DİNİ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINA KATKISI* TURKEY'S CONTRIBUTIONS TO RELIGIOUS NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN KYRGYZSTAN

Osman EYÜPOĞLU**
Abay KENJEKULOV***

Öz

Bilindiği üzere sivil toplum kuruluşları bir ülkenin demokratikleşme puanının hesaplanmasında ele alınan önemli kriterlerden biridir. Kırgızistan da STK'ların toplumsal yapıya ve demokratikleşmeye katkısı nedeniyle, önce 1 Şubat 1991 tarihinde 'Toplum Kuruluşları' adlı 360-12 sayılı kanunu; ardından da 15 Ekim 1999 yılında 'Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşlar' kanununu kabul etmiştir. Bağımsızlık sonrası dönemde Kırgızistan din eğitimine katkısı olan en önemli ülkelerden birisi de kuşkusuz kardeş ülke Türkiye olmuştur. Türkiye bu katkıları hem doğrudan (resmi kanallarla) ve hem de dolaylı olarak (sivil toplum kuruluşları yoluyla) gerçekleştirmiştir. Biz bu makalede dolaylı yollarla yapılan katkılardan sivil toplum kuruluşlarını kısaca ele almaya çalıştık. Kırgızistan'da faaliyet yürüten ve doğrudan Türkiye menşeli olan bir sivil toplum kuruluşu mevcut değildir. Ancak tecrübe ve fikir paylaşımı yanında Kırgız sivil dini kuruluşlarına dolaylı maddi yardımda da bulunan Türkiye merkezli sivil toplum kuruluşları söz konusudur. Bunlar içerisinde bizimle bilgi paylaşımını kabul eden üç sivil toplum kuruluşu hakkında kısaca bilgi vermeye gayret ettik. Bunlar, Hüdayi Vakfı; Süleyman Hilmi Tunahan grubu ve Menzil kuruluşudur. Bu kuruluşlar hakkında elde edilen bilgiler, dini eğitime hizmet konusuyla olabildiğince sınırlandırılmıştır. Kırgızistan'da hemen hemen tüm sivil toplum kuruluşları için yapılan eleştiri, dini sivil toplum kuruluşları için de geçerlidir. Bu eleştiriyi, kolektif eylem yani ortak amaçlar konusunda yeterince aktif olamamak şeklinde kısaca ifade etmek mümkündür. Sivil toplum kuruluşları bu sorunu hem kendi içinde hem de diğer kuruluşlarla ilişkilerinde yaşamaktadırlar. Benzer sorunun Türkiye'deki sivil toplum kuruluşları için de geçerli olduğu müşahade edilmiştir. Sivil dayanışmaya ait bu zayıf oranı yükseltme bağlamında yapılması gereken acil şey, sivil toplum kuruluşları arasındaki iletişimi kolaylaştırıp hızlandıracak mekanizmaların devreye sokulmasıdır. Bu mekanizmalar bağlamında tespit edebildiğimiz en acil, kolay ve etkili yol, tüm sivil toplum kuruluşlarının internet ortamında hizmetlerini şeffağça paylaşabilecekleri bir yasal düzenlemeden geçmektedir.

Ahahtar Kelimeler: Türkiye, Kırgızistan, Sivil Toplum Kuruluşları, Dini Kuruluşlar, Dini Eğitim.

Abstract

As it is known, non-governmental organizations are one of the most important criteria in calculating a country's democratization score. Due to the contribution of NGOs to the social structure and democratization in Kyrgyzstan, first the law numbered 360-12 named "Community Organizations" on February 1, 1991; then on October 15, 1999, it accepted the "Non-Profit Organizations" law. One of the most important countries in the post-independence of Kyrgyzstan that contributed to its religious education has been undoubtedly sister country Turkey. Turkey has realized these contributions both directly (thorough official ways) and both indirectly (through NGOs). In this article, we tried to deal with briefly non-governmental organizations from indirect contributions. There isn't any non-governmental organization that conducts operations and belongs to Turkey directly in Kyrgyzstan. However, there are some NGOs that are based on Turkey which share ideas and experiences and indirect financial assistance to

* Bu çalışma, araştırmacı olarak yer aldığımız Türkiye Kırgızistan Manas Üniversitesi KTMU-BAP-2019.SBE.01 numaralı tamamlanmış projeye ait ilgili bölümden bazı ilavelerle üretilmiştir.

** Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Sosyolojisi ABD Öğretim Üyesi, ORCID: 0000-0001-7026-2610, eyupoglu@omu.edu.tr,

*** Dr., İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Sosyolojisi ABD, ORCID: 0000-0001-9165-2263, kenjekulovabay@gmail.com,

religious organizations in Kyrgyzstan. Among these, we tried to give brief information about three NGOs that agreed to share information about them with us. These are Hüdayı Vakfı; Süleyman Hilmi Tunahan Group and Menzil organization. The information obtained about these organizations is limited as much as possible to the service of religious education of the country. The criticism made for all NGOs in Kyrgyzstan is also valid for religious non-governmental organizations. It is possible to express this criticism briefly as collective action that is not being active for common goals. The NGOs live this problem both within themselves and in their relations with other organizations. Similar problems for civic society organizations in Turkey have been seen to be valid. The urgent thing to do in the context of increasing this weak rate of social solidarity is to put in place mechanism that will facilitate and accelerate communication between NGOs. The most urgent, easy and effective way we can see in the context of these mechanisms is thorough a legal regulation where all NGOs can share their services clearly on the Internet.

Keywords: Turkey, Kyrgyzstan, Non-governmental Organizations, Religious Institutions, Religious Education.

GİRİŞ: KONU, AMAÇ, YÖNTEM

Bilindiği üzere sivil toplum kuruluşları bir ülkenin demokratikleşme puanının hesaplanmasında ele alınan önemli kriterlerden biridir. Sivil eylem kuruluşu olmak demek, üyelerini ortak bir amaç etrafında bir araya getirerek devletin zaman ve güç harcamasına sebep olan birçok sorunun bireysel olarak çözülmesi ve böylece devlete daha az ama daha büyük sorunların havale edilmesi; kısaca bir bakıma devlet ile halkın ihtiyaçların çözümünde işbirliği yapması demektir. Bir toplumun sosyal güvenlik ağının gelişmişlik derecesi o toplumun her açıdan gelişmişliğine işaret eder. Örneğin ekonomi kriterini temel bir hareket taşı olarak ele aldığımızda aşağıdaki tablo (Eyüpoğlu ve Perşembe, 2010, 70-71) bir toplumda sosyal güvenlik sisteminin ne kadar önemli olduğuna işaret etmektedir:

Tablo 1. Cumhuriyet Türkiye'si Sosyal Güvenlik Sistemi/Araçları (2004 Yılı Örneği)

	Primli/Katılnmalı Rejim	Primsiz/Katılmasız Rejim (Doğrudan Yoksulluk İlgisine Sahip Araçlar)
Resmi Araçlar	Emekli Sandığı (Memurlar) SSK (Sosyal Sigortalar Kurumu (İşçiler)) Bağ-Kur (Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu)	Resmi Sosyal Yardımlar ve Hizmetler 3294 sayılı Kanun; 2022 sayılı Kanun; 2090 sayılı Kanun; 2828 sayılı Kanun; 3816 sayılı Kanun; 5393 sayılı Belediye Kanunu... kapsamında ifade edilen yardım ve hizmetler.
Sivil Araçlar	Özel Sosyal Güvenlik Sandıkları	Sivil Sosyal Yardımlar ve Hizmetler (Sivil Toplum Kuruluşları) Vakıflar Dernekler

Kaynak: Eyüpoğlu ve Perşembe, 2010, 70-71

Bir örnek olarak verilen tabloda da görüldüğü üzere sivil toplum kuruluşları veya kısa adıyla STK'lar, toplumsal her tür ihtiyacın giderilmesine yönelik dayanışmanın sağlanmasında resmi kuruluşlardan hemen sonra gelen en önemli araçlar olmaktadır. Resmi ve sivil araçlar arasında aslında önem sırasına göre bir ilişki değil; karşılıklı tamamlayıcılık esasına göre bir ilişkisi söz konusudur.

Başka bir ifadeyle STK'lar aslında bireyi yalnızlıktan koruyan, onun sosyal çevresini genişleten önemli kuruluşlardır. Hemen her meselede olduğu gibi örneğin bir intihar vakasında dahi STK'ların önemini anlamak mümkündür. Sosyolojik araştırmalar bize intihar vakalarının bireyin yalnızlığıyla da ilişkili olduğunu ve bu sebeple, sosyal/sivil çevresi geniş olan bireylerde bu eğilimin azalacağını söylemektedir. Bu nedenle demokratik ülkelerde sivilleşme oranı STK sayısına göre belirlenir. STK'ların önemini ifade eden sosyolojik tavsiyeye göre, kişileri birer sosyal yani içe açık değil de dışa açık bireyler olarak eğitebilmek ve grup yaşantısını güçlendirmek gerekmektedir. Bu konuda sivil toplum kuruluşlarına (STK'lara) batı ülkelerinde daha çok ilgi duyulmaktadır (Eyüpoğlu, 2010, 76-86):

Tablo 2. Sivil Toplum Kuruluşları Mukayesesi (Kabaca/Basitçe)

Türkiye'de	100 kişi	100 dernek	100x1=100 üye Çünkü her kişi sadece bir derneğe üye
------------	----------	------------	--

Batıda	100 kişi	100 dernek	100x10=1000 üye Çünkü her kişi ayrı ayrı on derneğe üye
--------	----------	------------	--

Sivil toplum kuruluşlarının batıda daha çok aktif olması, demokrasi bilinciyle ve devletlerin bu konuya azami derecede önem vermesiyle alakalı bir husustur. Bir birey yaklaşık on derneğe ayrı ayrı üye ise bir bakıma onun başı her derde girdiğinde müracaat edeceği on dost kapısı var demektir. Böylece toplumda bireyler kendi başlarının çaresine daha etkili bir biçimde bakmakta ve devlete düşen yük azalmaktadır. Devlet de azalan yükünün yerini daha önemli hizmet yatırımları ile doldurma fırsatı bulmaktadır. Böylece güçlü bireylerden güçlü toplumlar oluşmaktadır (Eyüpoğlu ve Perşembe, 2019, 18-19).

Kırgızistan'ın bugünkü dini sivil toplum örgütlerine geçmeden önce genel bir bilgi verme anlamında dini grup ve cemaatlara ilişkin aşağıdaki tabloyu incelemekte fayda vardır:

Tablo 3. Kırgızistan'da Dini Gruplar ve Cemaatler

1. Geleneksel Dini İnançlar	Falcılar	Kırgızlarda, "Bakşı" (erkek falcı) veya "Bübü Bakşı" (kadın falcı) dendiğinde, Türkçedeki falcılar anlaşılmaktadır. Bir de geleceği görenler anlamında "közü açıklar" diye bir grup daha vardır. Bu inançlar 1996 yılına kadar yaygınlaşmış ama İslamiyet'in canlanmasından itibaren de etkileri azalmaya başlamıştır.
	Tenirciler	Manas Destanı Tenircilik öğretisinin temeli olarak sunulmaktadır. Bunun yanında, "Umay Ene", "Kambar Ata", "Yer", "Su", "Gök" gibi kültürel inançlarla bu dini inancı ayakta tutmaya çalışan azınlık grubun çalışması devam etmektedir.
2. İslami Grup ve Cemaatler	Tebliğ Cemaati	Kandehlevi'nin kurduğu bu cemaatin temel fikri, "İslam'ı davet etmede her evi kapı kapı dolaşarak kan dökmeden cihat" sloganına dayanmaktadır. Tebliğ cemaati her ne kadar halkın bazı eleştirilerine maruz kalsa da, yoğun bir şekilde faaliyetlerine devam etmekte ve misyonerlik faaliyetleri için korkulu bir rüya haline gelmeleri nedeniyle halk arasında itibar görmektedirler.
	Selefiler	Kırgızistan'da ise Selefilik faaliyetleri, 2000'li yıllardan sonra hız kazanmaya başlamıştır. Arap ülkelerinde eğitim alan Kırgız öğrencileri ve onların desteği ile yürütülen faaliyetler sayesinde bu hareket de halk arasında yer almaktadır.
	İsmaililer ve Ağa Han Faaliyetleri	Kırgızistan'da 1992 senesinden itibaren, İslam'ın en aşırı mezheplerinden biri olan İsmaililiğin Nizariye kolunun faaliyetlerini görmek mümkündür. Bu grup, ülkenin demokratik yapısını fırsat bilerek ve en üst düzeydeki kesimle de irtibata geçerek Kırgızistan'da Ağa Han faaliyetleri olarak varlığını sürdürmektedir.
3. Hıristiyan Dini Gruplar ve Misyonerlik Faaliyetleri	Baptistler	Baptistler, Kırgızistan'a II. Dünya Savaşı sırasında Ruslara esir düşen Almanlar ve Baltık ülkelerinden Orta Asya'ya doğru sürülen mülteciler aracılığıyla gelmiştir. Özellikle halk arasından maddi açıdan sıkıntılı, geçimini zor sağlayan aileleri, dul kadınları ve yetimleri hedef almaktadırlar.
	Yahova Şahitleri	Kırgızistan'da en aktif faaliyet gösteren grupların biri de Yahova Şahitleri'dir. Faaliyetlerini resmi ve gayri resmi yollardan yürütmektedirler. Kırgızistan'da toplam 51 tane şubeleri bulunmaktadır. Faaliyetlerine genel olarak klasik metotlar üzerinden, yani kapı kapı dolaşmak suretiyle gerçekleştirmektedirler. Karşılaştıkları insanlara broşür, dergi ve bazen de İncil dağıtmaktadırlar.
	Adventistler	Kırgızistan'da Adventistlerin 20 şubesi bulunmaktadır. Adventistler kendi açtıkları kiliselerinde ve uygun buldukları yerlerde dini propagandalarını yapmakla birlikte, faaliyet alanı olarak daha çok hastanelere ağırlık vermektedirler.
	İsus Hristos Kilisesi	Bu gurubun Kırgızistan'ın değişik bölgelerinde resmi 18 ve gayri resmi 7 olmak üzere toplamda 25 kilisesi mevcuttur. Misyonerlik faaliyetleri açısından en aktif ve sakıncalı grup olarak nitelendirilmektedir.
4. Diğer Dinlere Ait Grup ve Cemaatler	Yahudiler	II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Yahudilerin sayısı artmaya başlamış, 1960'lı yıllarda bu sayı 9000'e yaklaşmıştır. 2014 yılı verilerine göre ise bu sayı 1,500'e kadar düşmüştür. Bunun nedeni ise, bağımsızlıktan sonra çoğu Yahudilerin İsrail'e göç etmesidir. 1997 senesinde ise, Kırgız-Rus Slovyan Üniversitesinde Yahudi Kültür Merkezi kurulmuştur. Kırgızistan'ın genelinde sadece bir tane Sinagogları bulunmaktadır.
	Budistler	Budistlerin yaklaşık IV. Asırlarda İpek Yolu güzergâhı üzerinden Kırgızistan topraklarına girdikleri ileri sürülmektedir. Ancak bağımsızlıktan sonra yerli Korelilere sosyal ve kültürel anlamda yardıma gelen Güney Koreliler tarafından Bişkek'in doğu tarafında bulunan Dağlı Maevka Köyünde 1995 yılında "Çam Sen" adında bir Budist manastırı açılmıştır. Bu manastırdaki faaliyetleri Güney Koreliler başlatmıştır. Şu anda Güney Korelilerle birlikte Japonyalı Budistler söz konusu manastırdaki faaliyetlerini ortaklaşa yürütmektedirler.
	Krişnacılar	Hinduizm'in bir tarikatı olan Krişnacılık, Kırgızistan'a Bağımsızlığın ilk günlerinden itibaren girmeye başlamıştır. Adalet Bakanlığından resmi kayıtlarını 1995 yılında almışlardır. O zaman onlar yaklaşık 300 kişi civarındaydı. Kırgızistan'da Krişnacıların bir faaliyet merkezi bulunmaktadır.

Kaynak: Bu tablo, araştırmacı olarak yer aldığımız Türkiye Kırgızistan Manas Üniversitesi KTMU-BAP-2019.SBE.01 numaralı tamamlanmış projeye ait ilgili bölümden birebir özet alıntılarla oluşturulmuştur.

Bu genel inanç tablosu bize, sivilleşme veya sivil toplum açısından Kırgızistan'ın demokratik ortamını fırsat bilen her grubun burada faaliyet yapmaya gayret ettiğini göstermektedir. Kırgızistan'ın bugününü sivil toplum, göç, İslâm ve yolsuzluk açısından tanımlamaya çalışan bir çalışmada sivil toplum konusuna daha büyük yer ayrılması olumlu anlamda dikkat çekmektedir. 24 bölümlük çalışmanın 12 bölümü sivil toplum kuruluşlarına tahsis edilmiştir ve bunların da yarısı STK'ların demokratikleşme açısından önemine; diğer yarısı da STK'ların yapısına yöneliktir (*Kyrgyzstan Today*, 2008).

Tablo 4. Bugünkü Kırgızistan: Sivil Toplum, Göç, İslam, Yolsuzluk Üzerine Politika Özetleri

Bölümler	Demokratikleşme Açısından Önemi	Sivil Toplum Kuruluşlarının Yapısı
Bölüm I. Kırgızistan'da Sivil Toplum (12 bildiri)	1,3,5,7,8,11. bildiriler	2,4,6,9,10,12. bildiriler
Bölüm II. Kırgızistan'da İç ve Dış Göç (4 bildiri)		
Bölüm III. İslam ve Modernlik (4 bildiri)		
Bölüm IV. Kırgızistan'da Yolsuzluk: Başlıca Özellikler, Öneriler ve Zorluklar (4 bildiri)		

Kaynak: Kyrgyzstan Today, 2008

Medet Tiulegenov, Kırgızistan'da STK'lar için bilgi verirken bunların özellikle kolektif eylem merkezleri haline gelememelerini vurgulamaktadır. Bu vurguları STK'ların siyasi yönlendirme aracı olarak da desteklendiklerini göstermektedir:

"Kırgızistan'daki STK sektörü, 2006 yılında sekiz binden fazla kuruluşa ulaşarak önemli ölçüde büyümüştür. Kuruluş sayısındaki artış, daha odaklı çalışma ve ulaşılan daha nitelikli kapasite sayesinde STK'lar da daha nitelikli bir seviyeye ulaşmıştır. Ancak STK'lar sosyal ilişkiler açısından, kendileriyle diğerleri arasında istenilen düzeyde bir iletişim kurmada sorunlar yaşamaktadır. STK'lar, kolektif eylem yeri haline gelmeleri noktasında için henüz yeterince gelişmemiştir."

"Sivil toplumun en modern sektörlerinden biri olan Kırgızistan'daki STK'lar toplumun ihtiyaçlarına hizmet etmek için çeşitli yollar geliştirdiler, ancak STK sektörü, kolektif eylem için etkili bir yer olmasını sağlayacak yeterli sosyal sermayeye sahip değil. Kolektif eylem kurumu olmak, üyelerini ve ortaklarını ortak bir amaç için birbirleriyle kolayca ilişki kurmalarını sağlamayı ve güçlendirmeyi varsayar. Şu anda Kırgızistan'daki STK'lar ortak amaçlarda sorunlar yaşıyorlar. Ancak en önemlisi daha yenilikçi bir şekilde bir araya gelmekte; daha fazla ve daha yeni iç ve dış bağlantılar kurmakta güçlük çekiyorlar. Çoğu STK, neredeyse her zaman aynı kişilerle buluşma, konuşma ve çalışma eğilimindedir. Dar görüşlü ağlar, toplumun ihtiyaçlarına hizmet etmekten çok üyelerinin rahatına hizmet etme eğilimindedir. Bu, "eski dostları" terk etme çağrısı değil; eski sorunlarla yüzleşmenin yeni yollarının temeli olabilecek yeni ilişkiler kurma önerisidir" (*Kyrgyzstan Today*, 2008, 12).

"Kırgız Hükümeti, ülkenin modernleşme sürecinde, gelişmiş ülkelerdeki sivil toplum girişimlerinin önemini dikkate alarak, 1 Şubat 1991 tarihinde 'Toplum Kuruluşları' kanununu kabul etmiş ve bu kanun 360-12 sayılı yasa olarak 11 Şubat 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir... 'Toplum kuruluşları' kanunu hem toplum kuruluşları, hem de siyasi partileri kapsamaktaydı. Toplum kuruluşlarının sayısının ve faaliyetlerinin gelişmesi, aynı zamanda hükümetin de deneyim edinmesi sonucu, 15 Ekim 1999 yılında hükümet beş bölüm ve kırk maddeden oluşan 'Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlar' kanununu kabul etmiştir" (*Kyrgyzstan Today*, 2011, 54-55).

Kırgızistan'daki STK'lar içinde dini nitelikli olanlar da dikkat çekici bir sayıya ulaşmıştır. Dini gruplara ait hareket ve organizasyonlar kayıtlı, kayıtsız ve yasaklı olarak üç kategoride ele alınabilir. Bu kuruluşlar 1997 ve genellikle 2000'li yıllarda faaliyete başlamışlardır. Bunların tespit edilebilenlerinden 66 adedini, dini hareket, dernek ve vakıf olarak karma bir listede aşağıdaki şekilde görmek mümkündür (Kenjekulov, 2019, 198-200):

Tablo 5. Kırgızistan'da Kayıtlı İslami Hareketler/Organizasyonlar, STK'lar

No	Vakıflar/Kuruluşlar	Kayıt Tarihi
Bişkek		
1	«İslam'ı Öğrenme Merkezi» Derneği	19.12.2001
2	Uluslar Arası İslam Vakfı	18.11.2004
3	Ahadiyat Dini Vakfı	15.02.2002
4	Sünnet Dini Vakfı	19.09.2002
5	As-Salam Vakfı	-
6	Adam Ata Uluslar Arası Dini Merkezi	03.01.2003
7	Al-Hizra Derneği	-
8	Zam Zam İslami Hayır Kuruluşu	25.06.2003
9	Siroat Vakfı	-
10	Animet Hayır Kuruluşu Vakfı	24.12.2003
11	Bayram Yüksel Vakfı	13.12.2006
12	İhsan Hayriya Hayır Kuruluşu Vakfı	-
13	Amina Kadın Hayır Kuruluşu Vakfı	-
14	Ummu'l Hayrat Kadın Dini Derneği	-
15	Salam-Tıncılık Müslüman Kadınlar Dini Derneği	-
16	Çeç-Töbö Hayır Kuruluşu Vakfı	-
17	İslam Hayır Kuruluşu Vakfı	-
18	Caş Ümüt Hayır Kuruluşu Vakfı	30.01.2017
19	Şariat Gazetesi Derneği	-
20	Tagay Nur Hayır Kuruluşu Vakfı	20.04.2007
21	Kültür ve Eğitim (Dini Aydınlanma) Merkezi	29.03.2010
22	İslam İlim ve Tıp Araştırmaları Merkezi	17.10.2012
23	Mutakallim Kırgızistan Müslüman Kadınlar Progresif Derneği	06.01.2000
24	Adep Başatı Progresif Vakfı (4608 Sayılı düzenlemeyle; 21.11.07)	2003
25	Dünya Dinleri Meselelerini Öğrenme/ Araştırma Merkezi	17.06.2002
26	Dünya Müslüman Gençlik Teşkilatı Dini Derneği (eski statü) Dünya Müslüman Gençlik Teşkilatı Derneği (yeni statü)	19.10.2009 24.12.2010
27	Birinci Kadam Kurumu	30.05.2014
28	Iyık Birimdik İslami Merkezi	11.06.2010
29	Sultan Akmat Kurumu	26.07.2010
30	Altın Uya Kurumu	30.06.2014
31	Altın Muun Hayır Kuruluşu Vakfı	26.11.2003
32	Uluslar Arası al-Vakf al-İslami Temsilciliği	11.09.1997
Çüy İli		
1	İslam Nuru Derneği	-
2	Miloserdiye Çocuk Evi Müslüman Kurumu	03.12.1997
3	İslami Kültür Merkezi Vakfı	11.04.2003
4	Molodejnaya İnisiyativa Dini Vakfı	-
5	Tobo Manevi Diriliş Topluluğu	-
6	Kant Pansiyon Kurumu	-
7	Amina Aji İslami Derneği	-
Oş İli		
1	İslah Vakfı	-
2	Şoropan Nuru Hayır Kuruluşu Vakfı	-
3	Uluslar Arası Kırgızistan İslami İşbirliği Merkezi, Oş Şehri	-
4	Iyman-Bakit Dini Derneği	02.04.2001.
5	İslami Medeniyet Merkezi	20.06.2008
6	Mutakallim Kırgızistan Müslüman Kadınlar Progresif Derneği, Oş Merkez Şubesi	-
7	Mutakallim Kırgızistan Müslüman Kadınlar Progresif Derneği, Oş İl Şubesi	-
8	Adep Başatı Progresif Vakfı, Oş İl Şubesi	23.03.2010
9	Adep Başatı Progresif Vakfı, Oş Merkez Şubesi	-
Isık Göl İli		
1	Adep Başatı Progresif Vakfı, Karakol Şubesi	25.03.2005
2	Adep Başatı Progresif Vakfı, Balıkcı Şubesi	27.02.2008
3	Mutakallim Kırgızistan Müslüman Kadınlar Progresif Derneği, Karakol	-
4	Mutakallim Kırgızistan Müslüman Kadınlar Progresif Derneği, Merkez	-
5	Ak-Meçit Müslüman Kadınlar Dini Derneği	20.01.1998
Narın İli		
1	Adep Başatı Progresif Vakfı Şubesi	05.12.2007
2	İslam Taalimi Müslüman Kadınlar Derneği, Narın Merkez Şubesi	26.11.2015

Calalabat İli		
1	İslami Eğitim Merkezi	-
2	Mutakallim Kırgızistan Müslüman Kadınlar Progresif Derneği, Toktogul	-
3	Mutakallim Kırgızistan Müslüman Kadınlar Progresif Derneği, Merkez	26.06.2015
4	Altın Urpak Derneği	01.11.2017
5	Suzak Derneği	-
6	Adep Başatı Progresif Vakfı Şubesi	01.06.2010
7	Falah Kuran Öğretim Merkezi	03.04.2014
Talas İli		
1	Adep Başatı Progresif Vakfı Şubesi	23.09.2008
2	Mutakallim Kırgızistan Müslüman Kadınlar Progresif Derneği Şubesi	11.09.2017
Batken İli		
1	Adep Başatı Progresif Vakfı, Kızıl-Kıya İlçe Şubesi	12.02.2016.
2	Adep Başatı Progresif Vakfı İl Şubesi	24.08.2017
Toplam: 66		

Kaynak: Bu tablodaki bilgiler, Din Komisyonu ve Adalet Bakanlığının verilerinden hareketle tarafımızdan düzenlenmiştir.

Türkiye'nin Kırgızistan din eğitimine katkıları bağlamında bizim ele alacağımız üç sivil dini kuruluş, yarı kayıtlı/kayıtsız kategorisinde dâhildir. Devlet dairelerince kayıtsız olarak çalışan birçok hareket olmakla birlikte bunlardan 7-8'i aktif faaliyet göstermektedir. Bu hareketlerin içinden bazıları bizzat dini hareket/kurum olarak kayıt olmasa da, yaptıkları faaliyetlerini devletin kanunları çerçevesinde devletin ilgili dairelerince tescillendirmek suretiyle çalışmalarını sürdürmektedirler. Örneğin, açtıkları dini eğitim kurumlarını hem Kırgızistan Müslümanlar Dini İdaresine (KMDİ'ne) ve hem Din Komisyonuna kayıt yaptıranlar vardır. Bu hareketler ılımlı söylem ve faaliyet tarzı nedeniyle bazı tartışmalara rağmen aktif ve sorunsuz çalışmaktadır (Kenjekulov, 2019, 200). Bunları da aşağıdaki tabloda bir arada görmek mümkündür (Kenjekulov, 2019, 200):

Tablo 6. Kırgızistan'da Kayıtsız İslami Hareketler/Kuruluşlar

Hareket	Kurucusu/lideri	Ortaya çıkış tarihi	Ortaya çıktığı yer	Faaliyet bölgesi	Yöneliş biçimi
Tebliğ Cemaati ¹	İlyas Kandehlevi (1885-1944)/Maulana Saad Kandehlevi ve Muhammed Abduh Vahhab	1926	Hindistan	Bütün bölgelerde	İlimli muhafazakâr
Selefiyye ²	—	—	Ortadoğu	Kentler/genellikle kuzey bölge	Çeşitli yöneliş biçimleri mevcuttur
Süleymancılık ³	Süleyman Hilmi Tunahan (1888-1959)	1950'ler	Türkiye	Genelde Bişkek ve Çüy ili	İlimli, Kur'an eğitimi
Süfilik ⁴	Yesevilik, Nakşibendilik	XII-XIV yy.	Orta Asya	Genelde Oş	Tasavvuf
Hüdayi Vakfı Cemaati ⁵	Osman Nuri Topbaş (1942)	1985	Türkiye	Genelde Bişkek	İlimli, hayır kuruluşu, dini eğitim
Menzil Cemaati ⁶	Muhammed Raşit Erol (1930-1993) / Abdulbaki Erol	1958	Türkiye	Genelde Bişkek	İlimli, tasavvuf
İsmailiyye/Agahan ⁷	IV. Agahan	—	—	Narın, Oş	Laik

Kaynak: Bilgiler, Din Komisyonunun dini oluşumlarla ilgili hazırladığı el kitabını esas almaktadır (KR, 2015).

- 1 Tebliğ Cemaati, tebliğ faaliyetlerini KMDİ'nin Davet ve Halkı İrşat Bölümünün denetiminde yürütmektedir. Ayrıca, açtıkları dini eğitim kurumları hem KMDİ, hem Din Komisyonunda kayıtlıdır.
- 2 Hareketin seferberliği ülkede yaygınlaşmakla birlikte az bilinen olgudur. Diğer hareketlerden farklı olarak kendi arasında birkaç gruba ayrılmaktadır. Bu nedenle yöneliş biçimlerinde de farklılıklar meydana gelmektedir.
- 3 Kur'an Kurslarına ağırlık gösteren hareketin dini eğitim kurumları hem KMDİ, hem Din Komisyonunda kayıtlıdır.
- 4 Hareket, diğer hareketlerden farklı olarak örgütlü, cemaatsel özellik taşıyamamakta ve toplum içerisinde önemli bir görünürlüğe de sahip değildir.
- 5 Hareketin dini eğitim çalışmaları devletin ilgili kurumlarından tescillidir.
- 6 Hareketin dini eğitim çalışmaları devletin ilgili kurumlarından tescillidir.
- 7 Hareketin -dini bir hareket olarak bilinmekle birlikte, dolayısıyla toplum içerisinde, sosyal medyada bazı tartışmalara konu olmakla birlikte- şu an dini alandaki çalışmaları bulunmamaktadır. Hareket, laik eğitim alanında faaliyet göstermektedir.

Tabloda da görüldüğü üzere bu kısa makalenin konusu olan Türkiye menşeli 3 dini sivil toplum kuruluşu “din eğitimi” yönünden faaliyetlerini meşru/kayıtlı olarak yürütmektedir. Yasaklı gruplar içerisinde ise Türkiye menşeli olana rastlanılmamıştır.⁸

Türkiye'nin Kırgızistan din eğitimine tüm katkılarını, ilahiyat fakülteleri; lisansüstü ilahiyat eğitimi; İmam Hatip okulları; T.C. Bişkek Din Müşavirliği; Diyanet İşleri Başkanlığı ve sivil toplum kuruluşları yoluyla yapılan katkılar şeklinde sıralamak mümkündür. Bunları alt başlıklar halinde biraz daha detaylandırdığımızda şu hizmetler tablosu ortaya çıkmaktadır:

Tablo 7. Türkiye'nin Kırgızistan Dini Eğitimine Katkıları

• İlahiyat fakülteleri yoluyla yapılan katkılar	→ Oş Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi; → Oş Devlet Üniversitesi Araşan İlahiyat Fakültesi; → Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
• Lisansüstü ilahiyat eğitimi yoluyla yapılan katkılar	→ Yüksek Lisans Yapan Öğrenciler → Doktora yapan öğrenciler
• İmam-hatip liseleri (teoloji kolejlere) yoluyla yapılan din eğitimi hizmetleri	→ Oş Devlet Üniversitesi İmam Hatip Lisesi → İ. Arabayev Kırgız Devlet Üniversitesi Teoloji Koleji → Oş Devlet Üniversitesi Araşan Teoloji Koleji → Bişkek Türk Ortaokulu-İmam Hatip Ortaokulu
• Yaygın din eğitimi yoluyla yapılan hizmetler (T.C. Bişkek Din Müşavirliği ve Diyanet İşleri Başkanlığının katkıları)	→ Cami inşa hizmetleri → Din görevlisi istihdamı → Eğitim hizmetleri → Dini yayınlar → Kurban hizmetleri
• Sivil toplum kuruluşları yoluyla yapılan din eğitimi hizmetleri	→ Hüdâyi Vakfı Grubu → Süleyman Hilmi Tunahan Grubu → Menzil Grubu

Kaynak: Türkiye Kırgızistan Manas Üniversitesi KTMU-BAP-2019.SBE.01 numaralı tamamlanmış proje.

Gelinen bu noktada, Türkiye'nin Kırgızistan din eğitimine dini sivil toplum kuruluşları yoluyla yaptığı katkılara geçmeden önce Diyanet İşleri Başkanlığının din hizmetlerine yönelik faaliyetleri konusunda özet bir tablo sunmak yararlı olacaktır:

Tablo 8. Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığının Katkılarıyla Yapılan Hizmetler

1. Cami ve Muhtelif İnşaatlar Yapıtırma	<p>Koçkor Camii: Diyanet İşleri Başkanlığı ve Türkiye Diyanet Vakfı'nın işbirliğiyle 1996 yılında Narın iline bağlı Koçkor İlçesinde Ak Mescit ismiyle inşa edilen bu cami 350 kişiliktir. Vakit namazlarında 10-15 kişi, Cuma namazlarında 50-100, bayram namazlarında ise, 500 kişi namaz kılmaktadır.</p> <p>Erdem Camii: Oş Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi avlusuna inşa edilen Erdem Cami, Mustafa Erdem ve ailesinin bir sadaka-i cariyeye projesidir. Camii 600 kişilik kapasiteye sahip olup, caminin zemin katı Kur'an Kursu ve sosyal hizmet alanı olarak hazırlanmıştır.</p> <p>İmam Serahsî Camii: Bu cami Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ve halkının kardeş Kırgızistan halkına hediyesidir. Yapımı için ilk adımlar 1996'da atılmış; hizmete resmi açılışı ancak 02.09.2018 tarihinde Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan ve Kırgızistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Sooronbay Ceenbekov tarafından yapılabilmektedir. Cami, 35.000 m² arsa üzerinde, 6759 metrekare inşaat alanına sahip, klasik Osmanlı mimarisinden esinlenerek inşa edilmiştir. Camide kapalı ibadet alanıyla 10 bin kişi; açık ibadet alanıyla beraber 20 bin kişi aynı anda ibadet edebilmektedir.</p> <p>Özkent Camii: Kırgızistan'ın Oş şehri Özgen/Özkent ilçesinde İmam Serahsî'nin türbesinin yanına klasik Osmanlı mimarisi tarzında inşa edilmekte olan bu caminin inşaatına 2018'de başlanılmış olup henüz yapımı devam etmektedir.</p> <p>İmam Serahsî Türbesi: Ünlü İslam âlimi fakih İmam, Serahsî'nin Kırgızistan'ın Oş şehri Özgen/Özkent ilçesinde bulunan kabrinin restorasyon ve imarı, Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığının Türkiye Diyanet Vakfı ile işbirliği tarafından yapılmıştır. Bu amaçla imar işlemleri 2009 yılında tamamlanmıştır.</p>
2. Din Hizmetleri ve Din Görevlileri	Cami Hizmetleri Kur'an-ı Kerim Öğretimi Dini Eğitim Veren Kurumlarda Hocalık Yapmak
3. Eğitim Hizmetleri	Türkiye'deki Kur'an Kurslarına Öğrenci Gönderilmesi

⁸ Abay Kenjekulov, “Kırgızistan'da İslami Hareketler”, ss.202-203. Kırgızistan'da İslami hareketler konusu önemlidir. İslami hareketler alanında çalışmalar daha yenidir. Pratik alanda çalışmalar yapılmakla birlikte teorik-bilimsel araştırmalar yetersizdir. Abay Kenjekulov, “Kırgızistan'da İslami Hareketler”, s.203.

	Araşan Erkek Yatılı Kur'an Kursu
4. Basım ve Yayım Hizmetleri	Kırgızistan'daki soydaşlarımızın dini yönden aydınlanmaları için, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Kırgızca kitap, takvim, el kitapçığı gibi yayınlar yapıp bu anlamda 2020 yılı itibarıyla yaklaşık 670.000 yayın dağıtılmıştır. 2019 yılı Oş İlahiyat Fakültesi tarafından bir proje bağlamında anılan fakülte mezunlarından doktora ve yüksek lisans yapmış öğrencilerin eserleri de (yaklaşık 60 adet) Kırgızca'ya tercüme ettirilerek toplumun istifadesine sunulmuştur. Hadislerle İslam adlı Başkanlık yayını olan eserden de 5000 takım Kırgızca'ya tercüme ettirilerek toplumun istifadesine sunulmaya başlanmıştır. Bunlardan başka 10,000 adet Kırgızca Kur'an meali ile 3000'er adet 2018 ve 2019 yılı Diyanet Takvimi de halka dağıtılmıştır.
5. Dinî, Sosyal ve Kültürel Hizmetler	Mevlid-i Nebi Haftası: Yurtiçinde olduğu gibi Kırgızistan'da da Mevlid-i Nebi Haftası kutlamaları Müşavirlikçe yürütülmektedir.
6. Kurban Hizmetleri ve Ramazan Yardımları	Türk halkının kardeş Kırgız halkına vekâlet yoluyla göndermiş olduğu kurbanlar, Din Hizmetleri Müşavirliği tarafından koordine edilerek kestirilip, fakir, yoksul, kimsesiz ve ihtiyaç sahibi kurum ve kuruluşlara dağıtılmaktadır. Bu anlamda 2008-2019 yılları arası Müşavirlik tarafından yapılan kurban yardım hisse sayıları 12.900'e ulaşmıştır.

Kaynak: Bu tablo, araştırmacı olarak yer aldığımız Türkiye Kırgızistan Manas Üniversitesi KTMU-BAP-2019.SBE.01 numaralı tamamlanmış projeye ait ilgili bölümden birebir özet alıntılarla oluşturulmuştur.

Bağımsızlık sonrası dönemde Kırgızistan din eğitimine katkısı olan en önemli ülkelerden birisi de kuşkusuz kardeş ülke Türkiye olmuştur. Türkiye bu katkıları hem doğrudan (resmi kanallarla) ve hem de dolaylı olarak (sivil toplum kuruluşları yoluyla) gerçekleştirmiştir. Biz bu makalede dolaylı yollarla yapılan katkılardan sivil toplum kuruluşlarını kısaca ele almaya çalışacağız. Kırgızistan'da kuşkusuz birçok sivil toplum kuruluşu söz konusudur. Yöntem olarak bunları "Türkiye'nin dolaylı katkısı olan sivil toplum kuruluşları" şeklinde önce genel bir sınırlamaya tabi tuttuk. Kırgızistan'da faaliyet yürüten ve doğrudan Türkiye menşeli olan bir sivil toplum kuruluşu mevcut değildir. Ancak tecrübe ve fikir paylaşımı yanında Kırgız sivil dini kuruluşlarına dolaylı maddi yardımda da bulunan Türkiye merkezli sivil toplum kuruluşları söz konusudur. Bunlar içerisinde bizimle bilgi paylaşımını kabul eden üç sivil toplum kuruluşu hakkında kısaca bilgi vermeye çalışacağız. Bunlar, Hüdâyi Vakfı; Süleyman Hilmi Tunahan grubu ve Menzil kuruluşudur. Bunların dışında aynı kategoride yer alan ama bu araştırmaya dâhil edilemeyen diğer kuruluşlar ileride belki başka bir çalışmanın konusu olabilir. Bu kuruluşlar hakkında elde edilen bilgiler, dini eğitime hizmet konusuyula olabildiğince sınırlandırılmıştır. Söz konusu üç kuruluşun, din eğitimi konusunda Kırgızistan menşeli hangi vakıf, dernek ve öğrenci yurtlarına yaptıkları tecrübe/fikir paylaşımı ile dolaylı maddi yardım katkılarında söz edilmeye çalışılacaktır. Ayrıca, katkıda bulunulan vakıf, dernek ve öğrenci yurtlarının kısaca faaliyetlerinden de söz edilmeye gayret edilecektir. Adı geçen üç dini sivil toplum kuruluşunu, Kırgızistan'da faaliyete başlama tarihine göre ele alacak olursak ilk sırada Hüdâyi Vakfı gelmektedir.

1. HÜDÂYİ VAKFI GRUBU

Kırgızistan'ın bağımsızlığından hemen sonra ülkeye gelerek faaliyete başlayan cemaatlerin başında, "Hüdâyi Vakfı Grubu" gelmektedir. Daha önce "Erenköy Cemaati" olarak bilinen bu dini grup, 1986'da Hüdâyi Vakfı'nın kurulmasıyla birlikte, Hüdâyi Cemaati şeklinde anılmaya başlamıştır. Bu sebeple biz de cemaati bu isimle zikredeceğiz.

Erenköy Cemaati ismi, ünlü âlim ve sûfi Mahmûd Sâmi Ramazanoğlu'nun (1892-1984) ikamet ettiği İstanbul'un Kadıköy ilçesi sınırları içinde bulunan Erenköy mahallesine atfen kullanılmıştır. Sâmi Ramazanoğlu'nun yetiştirdiği en önemli halifelerinden olan ve vefatının ardından onun irşat yolunu devam ettiren Musa Topbaş'ın (1917-1999) da Erenköy'de ikamet etmesi, bu topluluğun "Erenköy Cemaati" olarak anılmasına neden olmuştur. "Hüdâyi Cemaati" isminin meşhur olması ise, Hüdâyi Vakfı'nın şimdiki manevi önderi Musa Topbaş'ın oğlu Osman Nuri Topbaş'ın 1986'da Hüdâyi Vakfı'nı kurmasıyla başlar.

Hüdâyi Vakfı, tarih ve mahiyet olarak, tasavvuf eksenli bir yapılanmadır. Halkı irşat ve irfan metoduyla Hz. Peygamberin yolu üzere eğitmeyi hedeflemektedir. Hüdâyi Vakfı manevi büyüklerinin, Orta Asya'dan çıkmış büyük mutasavvıf Bahaeddin Nakşibend'e nispet edilen Nakşibendiliğe yirminci halkasında, Hz. Peygambere ise otuz altıncı halkasında ulaşan senedi bulunduğu dile getirilmektedir (Topbaş, 2012). Şu an kendisini "rahmetli pederim" diye sıkça andığı mürşit Musa Topbaş'ın oğlu Osman Nuri Topbaş cemaatin manevi önderidir.

Dünyanın 30'dan fazla ülkesinde; Kafkaslar'a, Rusya Federasyonu'na, Balkanlar'a, Orta Asya'ya, Endonezya'ya, Afrika ve Güney Amerika ülkelerine kadar faaliyetleri bulunan Hüdâyi Vakfı, Kırgızistan'da da hayır ve eğitim çalışmalarına desteklerini sürdürmektedir.

Kırgızistan'da 1994'te kurulan "Gençliğe Yardım Vakfı" (Жаштарды колдоо коомдук фонду), şu an "Gençliğe Yardım Dini Derneği" (Жаштарды колдоо диний уюму) ismiyle anılmaktadır ve özellikle gençlerin eğitimi, ahlaki açıdan iyi bir Müslüman olarak yetişmeleri amacıyla ilahiyat fakültesi ve Kur'an kursu gibi dini eğitim hizmetleri sunmaktadır. Vakıf, yerli vatandaşların inisiyatifi ile kurulmuş olup, yine yerli kaynakları seferber etmekle birlikte, yöntem ve model açısından Hüdâyi Vakfı'nın maddi ve manevi desteklerinden de yararlanmaktadır.

1994'te faaliyete başlayan vakıf, Bişkek yakınlarında bulunan Araşan'da hafızlık kursunu açmıştır. 2003 yılına kadar Hafızlık Kursu, sonra Hazreti Ömer İslam Üniversitesi şubesi olarak hizmet veren kurumları, 2003'ten itibaren Oş Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi olarak çalışmalarına devam ederek ilahiyatçılar yetiştirmektedir. Şu an Kırgızistan'da dini hayata, düşünce ve eğitim alanına yön vermede etkili olup katkıda da bulunan bazı kişiler bu kurumlardan mezun olanlardır. Dini hayatta önemli bir itibar kazanmış olan, eğitimi devletin belirlediği kurallar üzerinden gerçekleştiren söz konusu ilahiyat fakültesinden bugüne kadar 300'den fazla öğrenci mezun olmuş, bunların önemli bir kısmı Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinde lisansüstü eğitim almış ve almaya devam etmektedir. Vakıf bu öğrencilere desteklerini devam ettirmektedir.⁹

Bunun yanında 2004-2016 yılları arası hizmet veren Kız Kur'an Kursu, Kırgızistan'daki ilk Kur'an kursudur. Aynı şekilde onun devamı olarak 2014'ten beri hizmet vermekte olan bir diğer kurs, Bişkek Kız Kur'an Kursudur ve şu an (2019 yılı itibarıyla) iki yıllık eğitim sürecine tabi 150 civarında kız öğrencisi bulunmaktadır. Yatılı kapasitesi 120 olup, Bişkek'te yaşayanlar dışarıdan derslere katılmaktadır. Başarılı öğrencilerin Türkiye'de Kur'an talimi ve din eğitimi alması yönünde de destek bursları sunulmaktadır. Araşan'da bulunan bir diğer kurum Erkek Hafızlar Kursudur. Daha önce 1994'te hafızlık amacıyla açılan ve 2003'te İlahiyat Fakültesine dönüştürülen bu kurs, 2011'de yine ilk açıldığı modelde yeniden hafızlık kursu olarak açılmış oldu. Hafızlık kursunda her sene 25-30 hafız yetiştirilmektedir.

Basın-yayın faaliyetlerine de çok önem veren Hüdâyi Vakfı'nın kendi basın-yayın kurumları, yayınevleri ve yayınlanmış pek çok kitap-dergileri, halen yayınlanmaya devam eden süreli dergileri bulunmaktadır. Çoğu İlahiyat alanında olmak üzere, Osman Nuri Topbaş'ın bütün eserleri, vakfın bir kurumu olan Erkam Yayınlarından yayınlanıp, Rusça yayın yapan "SAD" kuruluşu ve Kırgızca tercümelerini hazırlayan "Başak" Yayıncılığı aracılığıyla Kırgızcaya aktarılmıştır. Bu yayınevi 50-60 civarında kitap basımının yanında, süreli bir yayın olan Rusça "Zolotoy Rodnik" dergisini ve Kırgızistan'ın ilk dini dergisi olarak 2004-2011 yılları arasında yayınlan Kırgızca "Ak Başat" dergisini de çıkarmıştır.

Birkaç dilde yayın yapan internet siteleri, -Kırgızca da dâhil olmak üzere- kitapların ve dergilerin elektronik iletimini ücretsiz olarak sağlamaktadır. 44 dilde 700'den fazla eser internet üzerinden farklı formatlarda ücretsiz olarak indirilebilmektedir (<http://islamicpublishing.net>).

Vakfın en önemli etkinliklerinden biri de infak, sadaka ve yardımlaşmadır. Topbaş ailesinin varlıklı bir aile olması ve kendilerinin de sosyal yardımlara öncülük etmesi, vakfın hayır çalışmalarına ağırlık verilmesinde etkili olmuştur. Ayrıca, Hüdâyi Ocağından meşhur "Hüdâyi Çorbası" hayır geleneğinin bir esasıdır. Türkiye'de varlıklı bir cemaat olarak bilinen Hüdâyi Vakfı Cemaatinin zengin müntesipleri de infaklarını genelde yardım faaliyetleri yönünde yapmaktadır. İnsani yardım hizmetleri altında başlıca etkinlikleri şöyle sıralanabilir: Kesilen kurbanlıkların, erzak ve giysilerin dağıtımları; sağlık hizmetleri ve HAY Ünitesi (Hüdâyi Acil Yardım). HAY Ünitesi, kurban kesimi, aynı-nakdi yardım ve Ramazan paketlerinin yanı sıra doğal afetlere maruz kalan yerlere, savaş bölgelerine bütün acil yardımları ulaştırmak, konut sorunlarını çözmek gibi uluslararası hayır çalışmaları yapmaktadır. Kırgızistan'da Gençliğe Yardım Dini Derneği, eğitim çalışmalarına fon ayırmakta, ayrıca Ramazan paketlerini hazırlamakta ve Kurban kesim faaliyetlerini yürütmektedir. "Yıkık, kimsesiz, çaresiz ve yorgun gönüllere ulaşma" cümlesi, vakfın vizyonunu ifade etmektedir.

2. SÜLEYMAN HİLMİ TUNAHAN GRUBU

Son Osmanlı müderrislerinden mutasavvıf Süleyman Hilmi Tunahan (ö. 1959) ve talebelerinin okuttukları insanlardan; bunların yürüttükleri hayır kurumlarından eğitim desteği almış öğrencilerden oluşan topluluğa, "Süleyman Hilmi Tunahan Grubu" denilmektedir.

Süleyman Hilmi Tunahan'ın, Türkiye Cumhuriyetinin ilk yıllarında başlatmış olduğu dinî eğitim hizmetleri, zaman içerisinde yaygınlık kazanmış; vefatından sonra mensupları, onun vasiyeti/metodu

⁹ Gençliğe Yardım Vakfı temsilcisi ile mülakat, 20.10.2017. Menzil ve Hüdâyi gruplarıyla alakalı adı geçen mülakatları Abay Kenjekulov yapmıştır.

üzerine dinî eğitim faaliyetlerini devam ettirerek yurtiçinde/yurtdışında vakıf ve yardım derneği kurumları altında Kur'an kursları ile öğrenci yurtları açmışlardır.

Bu dinî grup, buldukları ülkelerin kanunlarının müsaade ettiği ölçüde, gönüllülük esasına dayanan yerel hayır kurumları ile kız ve erkek talebe yurdu, yetimhane, Kur'an kursu, anaokulu gibi özel eğitim-öğretim faaliyetleri yürütmektedir. Bu faaliyetlerinde daha çok orta ve yükseköğretim yaşındaki genç nesle, Kur'an'ı Kerim, ilmihal, temel dinî bilgi ve değerleri öğretmeye çalışmaktadırlar.

Süleyman Hilmi Tunahan'ın dinî-tasavvufî talim ve terbiyesini örnek alan kuruluşlar, Kırgızistan'da ilk defa 2003 yılında resmî olarak yardım derneği statüsünde oluşturulup faaliyete başlamıştır. 2003'ten beri, eğitim ve barınma desteği verilen öğrenci sayısı değişmekle birlikte, 2019'a kadar mezun edilen öğrenci sayısı 1.500-2.000 civarındadır. Bu kurumların amacı, öğrenci ve velisinin isteği üzerine, okul ve üniversite öğrencilerine eğitim imkânı sağlayarak, onları dine ve ülkesine bağlı şahsiyetler olarak yetiştirmek olarak açıklanmaktadır.¹⁰

Bu hayır kurumları, Kırgızistan'da yaklaşık olarak yılda 850 öğrenciye, eğitim-öğretim imkânı ve desteği sağlamaktadır. Kırgızistan genelinde, yerel, bölgesel ve mahalli dernek statüsüne sahip 15 hayır kurumu faaliyet yürütmektedir. Son iki senedir (2018-2019) Kırgızistan genelinde bu dernekler çatısı altında faaliyet yürüten 10 medresede, Kırgızistan Müslümanları Dini İdaresi ("Muftiyat") tarafından onaylanan dört senelik müfredat uygulanmaktadır.

Ülkede faaliyet gösteren medreseler, Kırgız Cumhuriyeti Din İşleri Komisyonu'na kayıt yaptırdıktan sonra Adalet Bakanlığı'nın onayı ile kurulup, dinî talim ve terbiye hizmetlerine devam etmektedirler. Bunların yanında öğrenci yurtları ve yetimhaneler de Adalet Bakanlığı'nın onayı ile kurulup; buralarda kanun ve yönetmeliklere uygun olarak muhtaç ve isteyen öğrencilere eğitim ve barınma imkânları sağlamaktadırlar. Yurtların, ilgili bakanlıklarca; medreselerin, üye oldukları Kırgızistan Müslümanları Dinî İdaresi (Muftiyat) tarafından ve yetimhanelerin de Kırgız Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Gelişim Bakanlığı yetkililerince düzenli olarak denetlendiği bilinmektedir.

Medrese müfredatında dini dersler ağırlıklı olmakla beraber, öğrencilerin mesleki ve sosyal gelişimlerine yönelik olarak Kırgız dili, Kırgızistan tarihi, Rus dili ve el sanatları gibi farklı ek dersler de yer almaktadır. Dört senelik medrese eğitiminin sonunda öğrencilere, KMDİ tarafından "Kübölük"/"Buyrultu" belgesi verilmektedir.¹¹

Söz konusu kuruluşlar, İstanbul tecrübesinden de yararlanarak, kendi yerli din görevlilerini yetiştirmeye büyük önem vermektedirler (Yılmaz, 2015, 12). Bu kurumlardan mezun olan öğrenciler, imkân ve isteğe bağlı olarak bir sene İstanbul'da "Tekâmül" kursu görmektedirler. Mezuniyetten sonra öğrenciler, isterlerse staj eğitimi sonunda ülkesinde ve bölgesinde bulunan derneğe ait kuruluşlarda tahsiline ve liyakatine göre uygun görev alabilmektedirler.

Bazı hayır kuruluşlarında, medrese öğrencilerinden farklı olarak, desteğe muhtaç okul, meslek okulu ve üniversite öğrencileri de barınmaktadır. Bu öğrencilere, aldıkları okul ve üniversite eğitiminin yanı sıra, Kırgızistan Millî Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanan yabancı dil, matematik, tarih ve "adep sabagı" (Akramova, 2006, 26) gibi bazı destek dersleri de verilmektedir. Bu anlamda erkek öğrenci yurdu olarak Birinci Kadam (İlk Adım) Eğitim Kurumu ve erkek yetim yurdu olarak da Altın Uya (Altın Yuva) Eğitim Kurumu faaliyet göstermektedir. Kız öğrenci yurdu olarak ise Sultan Akmat Eğitim Kurumu hizmet vermektedir. 1. ve 3. kurumlardaki öğrenciler ortaokul ve lise seviyesinde olduğu için burada barınarak okula devam etmektedirler. 2. kurumdakilerin (Altın Yuvadakilerin) yaşları küçük olduğundan öğretmenler yurda gelip ders vermektedir.

Kırgızistan'daki bu topluluğa ait sivil toplum faaliyetleri, sadece dinî eğitimi verilen öğrencilere imkân sağlama ve onlara rehberlikle sınırlı değildir. Medrese (Kur'an kursu) ve yurt hizmetlerinin yanı sıra, topluma yönelik faaliyetlerde de bulunmaktadır. Bu bağlamda esnaf dersleri, Ramazan ve Kurban bayramı kutlamaları, sosyal yardımlaşma, kurban kesim organizasyonları, çeşitli gıda-giyim kermesleri (hayır çarşıları) ve uzman doktorlarca yapılan toplu sünnet programları gibi etkinliklerden bahsedilebilir.

Bu kurumların gelir kaynakları ise, yerel hayırseverlerden, bağışçılardan aynî (gıda, giyim, inşaat malzemesi bağışı vb.) ve nakdî (zekât, fitre, teberru, sadaka, bağış, kurban vb.) olarak sağlanmaktadır.

¹⁰ 05.11.2004 tarihinde kayıttan geçen "Birinci Kadam" Hayır Kurumu Dernek Tüzüğü, s.2.

¹¹ Hayır Kurumu Dernek Tüzüğü.

3. MENZİL GRUBU

Menzil Grubu, Orta Asya kökenli olup günümüzde Türkiye’de de etkisini sürdüren Nakşibendi tarikatının Halidî kolunu temsil eden bir tasavvufi gruptur. Adıyaman ilinin Kâhta ilçesine bağlı Menzil köyünde bulunan Menzil dergâhının, Abdülhakim Hüseyini (1902-1972) tarafından kurulduğu bilinmektedir (Oğur, 2019, 50). Cemaat, ismini ortaya çıktığı köyden almaktadır. Abdülhakim Hüseyini, geleneksel tarikat faaliyetlerini dar bir halka ile sınırlandırıp, “imani kurtarmak” gayesiyle meşgul olmuştur. Cemaati asıl büyüten, Abdülhakim Hüseyini’nin halefi oğlu Muhammed Raşit Erol’dur (1930-1993). Kendisine müntesipleri tarafından “Seyda Hazretleri” lakabı da verilmiştir (DİA, 1995, 305).

Halka yönelik irşat faaliyetini sürdüren Muhammed Raşit Efendi’nin, şeyhlik müessesesinin hâkim olduğu bir bölgenin tanınmış bir şeyh ailesine mensup olması, şöhretinin kısa zamanda yaygınlaşmasını kolaylaştırmıştır. Muhammed Raşit Erol’un vefat etmesiyle cemaatin başına kardeşi Abdülbaki Erol (1949) geçmiştir. Kendisi halen cemaatin müürşidi olup müntesipleri tarafından “Gavs-ı Sâni” lakabıyla da adlandırılmaktadır.

Mensuplarına içki ve kumar gibi kötü alışkanlıkları terk ettirmede başarılı olduklarına dair rivayetler, dinî ve tasavvufî hayata ilgileri, bu grubun halk üzerinde etkili olmalarına vesile olmuştur (DİA, 1995, 305). Özellikle, sosyal yardımlaşma ve dayanışma isteği, aidiyet hissi ve yalnızlık duygusunu giderme arzusu, kötü alışkanlıklardan kurtulma isteği, şifa ümidi ve dini eğitim, İslamiyet’i daha anlamlı yaşama isteği gibi etkenler halkın tarikata katılımını sağlamıştır. Ayrıca tarikata giriş için zorlu koşulların aranmaması, tarikatın sosyal hayatı kısıtlamaması ve Nakşilikteki ‘hafî zikir’ şekli gibi hususlar da onların tarikatı özümsemesini kolaylaştırmıştır (Oğur, 2019, 54-72).

Menzil Grubu, Kırgızistan’a diğer Türkiye kökenli cemaatlere kıyasla daha yakın zamanlarda gelmiş olmakla birlikte, çok aktif çalışan dini hareketlerden birisidir. Cemaat, bir tasavvufî hareket ve bir tarikat olarak bazı farklı yönleri sahiptir. Menzil Cemaati ve onun yerli Kırgızistan temsilcileri açtıkları “Ruhaniy Önügüü Borboru Fondu” (Manevi Tekâmül Merkezi Vakfı) adlı hayır kuruluşu vasıtasıyla faaliyet yürütmektedir. Vakıf, öncelikle medrese talebeleri yetiştirmeyi hedeflemektedir. Ayrıca, temsilcinin aktardığına göre, Bişkek’te büyük bir medrese planlanmaktadır. Bu medreselerden din adamları yetiştirilecektir.¹² Şu an faaliyette olan medreselerinde KMDİ’nin ruhsat ve programıyla yüksek düzey medresesi olarak dört senelik zorunlu ve yoğun klasik yöntemlerle eğitim sağlanmaktadır. Medrese, KMDİ’nde, Din Komisyonunda ve Adalet Bakanlığında kayıtlı bir şekilde çalışmaktadır. Eğitimin sonunda sertifika verilmektedir. Medrese, yatılı ve ücretsizdir. Medreseye özellikle sınırlı sayıda 30 öğrenci alınmaktadır. Çünkü kaliteli ve derinlemesine dini eğitim planladıklarını anlatmaktadırlar. Medresede klasik usul, kitap ve metinlere daha ağırlık verilmektedir.¹³

Vakfın medrese faaliyetinden sonra yaptığı ikinci önemli etkinlik, Kırgızistan’da bölge bölge gezilerek, düzenlenen büyük sohbetlerdir. Bu sohbetler, özellikle camilerde toplanan halka vaaz şeklinde yapılmaktadır. Vaazlar, genelde Menzil Cemaatine müntesip yerli hocalarla ve zaman zaman da Türkiye’den Menzil Cemaatinin önde gelen hocalarını getirmek suretiyle yapılmaktadır. Sohbet organizasyonları, her bölgeye gitmeden önce, orada bulunan cemaat mensupları vasıtasıyla planlanıp düzenlenmektedir.

Kendilerini “irşat hareketi” olarak tanıtan bu grubun yerli önde gelenleri, Gayrimüslim ve dine uzak kişileri değil; dini-diyarında olan Müslüman insanları önce tarikat derecesine ve daha sonra da bir üst seviyeye taşımayı amaçladıklarını belirtmektedirler. Bu yönde, “takip edilen usul, imanın hakikatine ermek ve nefsi terbiye etmeye yönelik olarak gerçek bir tasavvuf öğretisidir” şeklinde açıklamalarda bulunmaktadırlar.¹⁴ Gruba intisapta tasavvufî usullere riayet edilmektedir. İntisap işlemi biat usulüne uyulmakta ve bu usulde de, Hz. Peygamber’in Akabe’de Ensar’ın elini tutarak onlardan söz alması hadisesi örnek alınmaktadır.¹⁵

Bir yetkilinin anlattığına göre Kırgızistan’da müürşidin veya onun temsilcisinin elini tutarak mürit olup zikir ödevi alanlar çoğalmaktadır: Bu şekilde birkaç binden fazla müntesibin olduğu söylenmektedir. Fakat anlatılanlara göre, daha önemli olan, zikri devamlı yapabilmektir. Zira intisap edip de zikirlerini yerine getirmeyen müntesipler çoktur. Ödevleri yerine getirip cemaatle bağlantılarını sıkı tutanların sayısının ise 1000’den fazla olduğu ifade edilmektedir. Fakat bunların bir listesi de tutulmamaktadır. Bunun nedeni kimsenin bu yola zorlanmaması, gönüllülüğün esas olmasıdır. Temsilci bu durumu, “Hatta müürşidimiz

¹² Menzil Cemaati Kırgızistan temsilcisi ile mülakat, Bişkek, 17.10.2017.

¹³ Menzil Cemaati Kırgızistan temsilcisi ile mülakat, Bişkek, 17.10.2017.

¹⁴ Menzil Cemaati Kırgızistan temsilcisi ile mülakat, Bişkek, 17.10.2017.

¹⁵ Menzil Cemaati Kırgızistan temsilcisi ile mülakat, Bişkek, 17.10.2017.

kendi oğlunu bile bu yola zorlayamaz, kendi isteğiyle gelmesi gerekir zira tasavvuf gönül işidir” şeklinde vurgulamaktadır.¹⁶ Neticede köken-yöntem olarak bu grup Türkiye menşeli olsa da seferberleri Kırgız’dır. Bu ilişki iki ülke arasında olumlu bağların kurulması noktasında işlevsel bir niteliğe sahiptir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kırgızistan’ın bağımsızlığından sonra ülkeye sadece resmi olarak din hizmetleri sunulmaya çalışılmamış; aynı zamanda Türkiye’den pek çok sivil toplum kuruluşları da kendi anlayışları doğrultusunda topluma din hizmetleri sunmak amacıyla buraya akın etmeye başlamıştır. Biz burada Kırgızistan’da en yaygın olan üç cemaatten bahsettik.

Kırgızistan’ın bağımsızlığından hemen sonra ülkeye gelerek faaliyete başlayan sivil toplum kuruluşlarının başında “Hüdâyi Vakfı Grubu” gelmektedir. Daha önce Erenköy Cemaati olarak bilinen bu dini grup, 1986’da Hüdâyi Vakfı’nın kurulmasıyla birlikte Hüdâyi Cemaati şeklinde anılmaya başlamıştır.

Hüdâyi Vakfı, Kırgızistan’da 1994’te kurulan “Gençliğe Yardım Vakfı” (Жаштарды колдоо коомдук фонду), şu an ise “Gençliğe Yardım Dini Derneği” (Жаштарды колдоо диний уюму) ismiyle bilinmekte ve özellikle gençlerin eğitimi ve ahlaki açıdan iyi bir Müslüman olarak yetişmeleri amacıyla ilahiyat fakültesi ve Kur’an kursu gibi hizmetler sunmaktadır. Vakıf, yerli vatandaşların inisiyatifi ile kurulmuş olup, yine yerli kaynakları seferber etmekle birlikte, yöntem ve model açısından Hüdâyi Vakfı’nın maddi ve manevi desteklerinden yararlanmaktadır.

1994’te faaliyete başlayan vakıf, Bişkek yakınlarında bulunan Araşan’da hafızlık kursunu açmıştır. 2003 yılına kadar Hafızlık Kursu, sonra Hazreti Umar İslam Üniversitesi şubesi olarak hizmet veren kurumları, 2003’ten itibaren Oş Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi olarak çalışmalarına devam ederek ilahiyatçılar yetiştirmektedir. Söz konusu İlahiyat Fakültesi’nden bugüne kadar 300’den fazla öğrenci mezun olmuş, bunların önemli bir kısmı Türkiye’nin çeşitli üniversitelerinde lisansüstü eğitim almış ve almaya devam etmektedir. Vakıf bu öğrencilere desteklerini devam ettirmektedir. Bunun yanında, 2004-2016 yıllar arası hizmet veren Kız Kur’an Kursu Kırgızistan’daki ilk Kur’an kursudur. Aynı şekilde onun devamı olarak 2014’ten beri hizmet vermekte olan bir diğer kurs da Bişkek Kız Kur’an Kursudur ve şu an (2019 itibarıyla) iki yıllık eğitim süresiyle 150 civarında kız öğrencisi bulundurmaktadır. Araşan’da bulunan bir diğer kurum Erkek Hafızlar Kursudur. Daha önce 1994’te hafızlık amacıyla açılan ve 2003’te İlahiyat Fakültesine dönüştürülen bu kurs, 2011’de yine ilk açıldığı modelde yeniden hafızlık kursu olarak açılmış oldu. Hafızlık kursunda her sene 25-30 hafız yetiştirilmektedir. Basın-yayın faaliyetlerine de çok önem veren Hüdâyi Vakfının kendi basın-yayın kurumları, yayınevleri ve yayınlanmış birçok kitap-dergileri, halen yayınlanmaya devam eden süreli dergileri bulunmaktadır.

Vakfın en önemli etkinliklerinden biri de infak, sadaka ve yardımlaşmadır. “Yıkık, kimsesiz, çaresiz ve yorgun gönüllere ulaşma” cümlesinin, vakfın vizyonunu ifade ettiği belirtilmektedir.

Kırgızistan’da faaliyet gösteren ikinci sivil toplum kuruluşu ise, kendilerini, “Süleyman Hilmi Tunahan Topluluğu” olarak adlandıran, Türkiye’de ise “Süleymancılar” olarak bilinen gruptur.

Süleyman Hilmi Tunahan’ın eğitim ve öğretim faaliyetlerini örnek alarak birtakım faaliyetlerde bulunan bu topluluk Kırgızistan’da ilk defa 2003 yılında resmî olarak yardım derneği/hayır kurumu statüsünde oluşturulup faaliyete başlamıştır. Bu grup Kırgızistan’da yaklaşık olarak yılda 850 öğrenciye eğitim-öğretim imkânı sunmaya çalışmaktadır.

Bu topluluk eğitim-öğretim desteği yanında Kırgızistan genelinde, yerel, bölgesel ve mahalli dernek statüsüne sahip 15 hayır kurumu ile de faaliyet yürütmektedir. Son iki senedir (2018-2019) Kırgızistan genelinde bu dernekler çatısı altında faaliyet yürüten 10 medresede, Kırgızistan Müslümanları Dini İdaresi (“Muftiyat”) tarafından onaylanan dört senelik müfredat uygulanmaktadır. Söz konusu kuruluşların, mezunlarını takip etme ve yönlendirme gibi bir sistemlerinin olmamasından dolayı, bugüne dek ne kadar mezun verdikleri ve mezunlarının nerede ne iş yaptıklarına dair bir istatistik ve dağılım mevcut değildir. Bununla birlikte 2003’ten beri, mezun edilen talebe sayısının 1.500-2.000 arasında olduğu tahmin edilmektedir.

Bu grup sadece medrese (Kur’an kursu) ve yurt hizmetleri sunmamakta aynı zamanda topluma yönelik başka faaliyetlerde de bulunmaktadır. Bunlar arasında esnaf dersleri, Ramazan ve Kurban bayramı kutlamaları, sosyal yardımlaşma, kurban kesim organizasyonları, çeşitli gıda-giyim kermesleri (hayır çarşıları) ve uzman doktorlarca yapılan toplu sünnet programları gibi etkinlikler sayılabilir. Bu kurumların

¹⁶ Menzil Cemaati Kırgızistan temsilcisi ile mülakat, Bişkek, 17.10.2017.

gelir kaynakları ise, yerel hayırseverlerden, bağışçılardan aynî (gıda, giyim, inşaat malzemesi bağışı vb.) ve nakdî (zekât, fitre, teberru, sadaka, bağış, kurban vb.) olarak sağlanmaktadır.

Kırgızistan'da faaliyet gösteren bir diğer cemaat ise, "Menzil Grubu"dur. Menzil Cemaati, Orta Asya kökenli olup Nakşibendî tarikatının Halidî kolunu temsil eden bir tasavvufi gruptur. Adıyaman ilinin Kâhta ilçesine bağlı Menzil köyünde bulunan Menzil dergâhı, Abdülhakim Hüseyini (1902-1972) tarafından kurulmuş olarak bilinir. Cemaat, ismini ortaya çıktığı köyden almaktadır.

Menzil Cemaati ve onun yerli Kırgızistan temsilcileri açtıkları "Ruhaniy Önüğü Borboru Fondu" (Manevi Tekâmül Merkezi Vakfı) adlı hayır kuruluşu vasıtasıyla faaliyet yürütmektedir. Vakıf, öncelikle medrese talebeleri yetiştirmeyi hedeflemektedir. Şu an faaliyette olan medreselerinde KMDİ'nin ruhsat ve programıyla yüksek düzey medresesi olarak, dört senelik zorunlu ve yoğun klasik yöntemlerle eğitim sağlanmaktadır. Medrese yatılı ve ücretsizdir. Medreseye nitelikli eğitim hedefi gözetilerek özellikle sınırlı sayıda otuz öğrenci alınmaktadır. Medresede klasik usul, kitap ve metinlere daha ağırlık verilmektedir. Talebe eğitiminin yanında asıl irşat faaliyetlerine önem vermektedirler. Yerli önde gelenleri, Gayrimüslim ve dine uzak kişileri değil; dini-diyantinde olan Müslüman insanları önce tarikat derecesine ve daha sonra da bir üst seviyeye taşımayı amaçladıklarını belirtmektedirler.

Sonuçta buraya kadar incelediğimiz sivil toplum kuruluşu tarzındaki cemaatlerin daha çok tasavvufi ağırlıklı bir yol izledikleri, Medrese ve Kur'an kursu faaliyetlerine öncelik verdikleri, toplumun özellikle halk kesimine yönelik dini-tasavvufi bir eğitim amaçladıkları ve toplumsal yardımlaşmaya özen gösterdikleri söylenebilir. Kırgızistan'da kelami meselelere ilginin tasavvufa ilgiden daha fazla olduğu ifade edilmektedir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'den tasavvufi nitelikli sivil tecrübe aktarımı daha isabetli bir katkı olarak anlaşılabilir. Zira din nasıl ahlakın rasyonel boyutuna bir sevgi katkısı ise tasavvufun da itikadın deruni boyutunu temsil ettiği söylenebilir (Cora, 2018, 757). Dolayısıyla ister bir nesnel yenilik olsun isterse bir fikir olsun, benimsenmesi istenen her şeyin hem akla hem de gönüle hitap eden iki boyutlu olarak sunulması en uygun usul olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak böylece nefsin hevâsından değil de; toplumsal menfaatlerle ilahi maksatları gözeterek düşünüp konuşması ve buna göre eylemde bulunmasından söz edilebilir (Cora, 2013, 83-85).

Kırgızistan'da hemen hemen tüm sivil toplum kuruluşları için yapılan eleştiri, dini sivil toplum kuruluşları için de geçerlidir. Bu eleştiriye, kolektif eylem yani ortak amaçlar konusunda yeterince aktif olamamak şeklinde kısaca ifade etmek mümkündür. Sivil toplum kuruluşları bu sorunu hem kendi içinde hem de diğer kuruluşlarla ilişkilerinde yaşamaktadırlar. Benzer sorunun Türkiye'deki sivil toplum kuruluşları için de geçerli olduğu müşahade edilmiştir. Bu anlamda normal bir sorunun çözümünde resmi makamlara müracaat oranı %78,3; sivil toplum kuruluşlarına müracaat oranı %18,7 (diğer %3,0) olarak belirlenmiştir. Sivil dayanışmaya ait bu zayıf oranı yükseltme bağlamında yapılması gereken acil şey, sivil toplum kuruluşları arasındaki iletişimi kolaylaştırıp hızlandıracak mekanizmaların devreye sokulmasıdır. Bu mekanizmalar bağlamında tespit edebildiğimiz en acil, kolay ve etkili yol, tüm sivil toplum kuruluşlarının internet ortamında hizmetlerini şeffaçça paylaşabilecekleri bir yasal düzenlemeden geçmektedir (Eyüpoğlu, 2010, 317).

KAYNAKÇA

- DİA (1995). EROL, Muhammed Raşid. *DİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi)*, C. XI, İstanbul, (<https://islamansiklopedisi.org.tr/erol-muhammed-rasid>, 10.11.2020).
- Akramova, D. (2006). *Kırgızistan'da Orto Mekteplerdeki «Adep Sabagı» Dersinde Din Eğitimi ile İlgili Amaçların Gerçekleşme Düzeyi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cora, M. (2018). Süfi/İşâri Tefsir Geleneğinde Ulvî ve Süflî Boyutlarıyla İnsan. *I. Uluslar Arası İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Kongresi (23-25 Kasım 2018) Bildiri Kitabı*, Karabük: Karabük Üniversitesi Yayınları, 749-759.
- Cora, M. (2013). Kur'an'a Göre Hevâ Kavramı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 55-89.
- Eyüpoğlu, O., Perşembe, E. (2019). Bilimsel Bilgi ve Sosyolojik Bilgi. *Din Sosyolojisi* içinde (ss.13-23). Editör: Osman Eyüpoğlu, Bışkek: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları: 266, Ders Kitapları Dizisi: 87.
- Eyüpoğlu, O. (2010). *Yoksulluk ve Dini Hayat Samsun Kent Merkezi Örneği*. Samsun: Etüt Yayınları. <http://islamicpublishing.net>.
- Kenjekulov, A. (2019). Kırgızistan'da İslami Hareketler. *Din Sosyolojisi* içinde. Editör: Osman Eyüpoğlu, Bışkek: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları: 266, Ders Kitapları Dizisi: 87.
- KR, GKDR (2015). *Gosudarstvennaya Politika v Religioznoy Sfere i Osnovnyye Religioznye Teçeniya v Kırgızstane: Metodiceskoye Posobiye*, Bışkek.
- Kydyralieva, N. (2011). *Sovyet Sonrası Kırgızistan'da Sivil Toplum Kuruluşları ve Toplumsal Etkileri: Sverdlovsk Örneği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Kyrgyzstan Today: Policy Briefs On Civil Society, Migration, Islam, Corruption*. (2008). Editor: John Couper, Bışkek: Social Research Center American University of Central Asia.
- Oğur, Büşra Y. (2019). Tarikatlar Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme: Menzil Örneği. *İngilem Altı Aylık Hakemli Beşeri Bilimler Dergisi*, 3 (4), 33-80.
- Topbaş, O. N. (2012). *Altın Silsile*. İstanbul: Altınoluk Yayınları.
- Yılmaz, Ö. (2015). Almanya'da Dini Hayatın Unsuru Olarak Tarikatlar. *Süfi Araştırmaları*. 6 (12), 1-20.